

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
доктору історичних наук, професору,
заслуженому працівнику освіти України
БОРОДІНУ Є.І.

ВІДГУК

рецензента, доктора економічних наук, професора Макуріна Андрія Андрійовича на дисертацію Запари Антона Євгеновича «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами.

Актуальність дисертаційного дослідження А.Є. Запари визначається сукупністю сучасних викликів, спричинених цифровою трансформацією публічного управління, поглибленням децентралізації та необхідністю протидії збройній агресії проти України. У цих умовах інформаційні компетентності населення, посадових осіб органів місцевого самоврядування і представників місцевих інституцій стають не допоміжним, а критичним ресурсом життєстійкості територіальних громад, здатності швидко приймати управлінські рішення та підтримувати безперервність базових сервісів.

Повномасштабна війна суттєво ускладнила інформаційне середовище громад: поряд з надлишковими потоками повідомлень і фрагментарністю каналів комунікації поширилися цілеспрямовані дезінформаційні кампанії, психологічні операції, маніпулятивні впливи у соціальних мережах, а також зросли кіберризики для муніципальних інформаційних систем і реєстрів. Додатково актуалізувалися проблеми нерівного доступу до цифрових сервісів через переміщення населення, руйнування інфраструктури, перебої зв'язку та електропостачання. Це впливає на якість організації діяльності органів місцевого врядування, організацію гуманітарної підтримки, надання адміністративних послуг, кризові комунікації та рівень довіри до органів влади.

У такому контексті науковий концепт дисертації на публічному управлінні розвитком інформаційних компетентностей є своєчасним і практично значущим, є спрямованим на формування у громадах стійких

навичок безпечної роботи з інформацією, критичного мислення, використання цифрових інструментів і процедур перевірки даних, а також на підвищення професійної готовності посадових осіб діяти в умовах гібридних загроз. Отже, результати дослідження мають прикладну цінність як для періоду воєнного стану, так і для етапу повоєнного відновлення та інституційного зміцнення спроможності громад.

Робота органічно кореспондує з пріоритетами державної політики цифровізації, розвитком електронних сервісів на місцевому рівні та імплементацією європейських стандартів відкритості, цифрової інклюзивності й стійкості публічної влади. Дисертація має чіткий міждисциплінарний характер і водночас зберігає методологічну прив'язаність до спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, вирізняються високим ступенем наукової обґрунтованості, внутрішньої логічної узгодженості та методологічної коректності. Достовірність отриманих результатів забезпечується насамперед чітко вибудованою дослідницькою логікою: від концептуалізації базових категорій і визначення місця інформаційних компетентностей у системі публічного управління – до розроблення інструментарію їх розвитку на рівні територіальних громад і процедур оцінювання результативності відповідних управлінських впливів. У роботі послідовно витримано причинно-наслідкову послідовність постановки проблеми та завдань, що кореспондує з обраними методами та рівнем узагальнень у висновках.

Методологічну основу дослідження сформовано на поєднанні системного та структурно-функціонального підходів, що дало змогу авторові розглядати інформаційні компетентності не як сукупність індивідуальних навичок, а як елемент спроможності громади й інституційної зрілості місцевого врядування, включаючи організаційні процедури, канали комунікації, регламенти ухвалення рішень та механізми зворотного зв'язку. Компаративний аналіз (із залученням зарубіжних практик) застосовано не декларативно, а як засіб виявлення релевантних для України управлінських рішень і принципів, які можуть бути адаптовані з урахуванням правового поля, умов децентралізації та безпекових обмежень. Водночас, використання методів моделювання, узагальнення та концептуального синтезу дозволило авторові перейти від описовості до побудови прикладних конструкцій (алгоритмів, індикаторів, процедур), що підвищує інструментальність дисертації як науково-практичної роботи.

Позитивно характеризує дисертаційне дослідження здатність дисертанта поєднувати теоретичні конструкти з актуальними управлінськими викликами, що загострилися в умовах протидії збройній агресії: від проблем цифрової

безбар'єрності та інформаційної нерівності (у т.ч. внаслідок внутрішнього переміщення населення, руйнування інфраструктури й перебоїв зв'язку) – до питань кібергігієни, верифікації інформації, протидії дезінформаційним впливам і підтримання стійкості локальних інформаційних екосистем. Саме така «зв'язка» теорії та практики дозволяє розглядати отримані результати не лише як концептуально значущі, а й як придатні для подальшого застосування у діяльності органів місцевого самоврядування та суб'єктів розвитку громад.

Важливо, що аргументація дисертації ґрунтується на репрезентативному колі джерел і матеріалів: нормативно-правових актах; працях вітчизняних і зарубіжних науковців; аналітичних матеріалах щодо цифрових практик, розвитку е-сервісів та комунікацій на місцевому рівні; узагальненні практик організації взаємодії влади і громадян. Запропоновані дисертантом алгоритми управлінських дій та індикатори оцінювання логічно впливають із мети й завдань дослідження, відповідають його предметно-об'єктному полю та формують завершене, методологічно цілісне наукове рішення заявленої проблеми.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації полягає у розробці та обґрунтуванні комплексу положень, підходів і моделей, спрямованих на інституціоналізацію політики розвитку інформаційних компетентностей територіальних громад у системі публічного управління.

вперше:

– теоретично обґрунтовано комплексну концепцію розвитку інформаційних компетентностей як стратегічного напрямку публічного управління територіальними громадами в умовах цифрової трансформації, децентралізації та зростання інформаційних загроз. Інформаційні компетентності територіальних громад розглядаються як системний ресурс забезпечення сучасної інституційної спроможності публічного управління, що включає здатність громад до ефективного використання цифрових технологій, критичного аналізу інформації, залучення до процесів відкритого врядування й формування культури кібербезпеки. Обґрунтовано необхідність формування єдиних стандартів розвитку інформаційних компетентностей для забезпечення когерентності освітніх, адміністративних й організаційних практик у громаді, а також гармонізації взаємодії між органами місцевого самоврядування, державними структурами й громадянським суспільством. У межах запропонованої авторської концепції доведено, що розвиток інформаційних компетентностей виступає базовою умовою життєстійкості, адаптивності й інституційної резильєнтності територіальних громад на локальному та національному рівнях;

удосконалено:

– системний алгоритм публічного управління розвитком інформаційних компетентностей у територіальних громадах, який базується на інтеграції багаторівневих освітніх, організаційних, комунікаційних та цифрових практик, що сприяють підвищенню спроможності громад адекватно реагувати на інформаційні виклики, забезпечувати прозорість і відкритість управління, запобігати деструктивному впливу інформаційних загроз. Алгоритм враховує процедурну взаємодію між ключовими суб'єктами врядування, імплементацію механізмів громадської участі, а також створення індикаторів оцінювання рівня інформаційної культури й цифрової інклюзивності на локальному рівні;

– механізми громадянського контролю у цифровому середовищі на основі розвитку інформаційних компетентностей: обґрунтовано ролі громадських ініціатив, платформ цифрової освіти, відкритого моніторингу, краудсорсингу у процесі формування зрілих інформаційних екосистем громад; визначено оптимальні моделі державно-громадської співпраці в умовах цифровізації через стандартизацію, уніфікацію та взаємоузгодженість інформаційних потоків;

– підходи до комплексної оцінки стану розвитку інформаційних компетентностей у територіальних громадах: удосконалено багаторівневу методологію моніторингу з урахуванням індикаторів доступності електронних сервісів, цифрової безбар'єрності, критично-аналітичного мислення мешканців, рівня кібергігієни та соціальної згуртованості на основі інтеграції різних джерел даних;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат науки державного управління, з уточненням та доповненням дефініцій «інформаційна компетентність громади», «цифрова інклюзивність», «інформаційна стійкість громад», «цифрова адаптивність», «культура кібергігієни в публічному управлінні», а також введенням нових понять: «компетентнісна інтеграція громад», «резильєнтність інформаційної екосистеми місцевого врядування», «цифровий громадський капітал»;

– теоретичні основи та структурно-функціональні моделі розвитку інформаційних компетентностей у системі публічного управління та місцевого самоврядування, деталізовано форми інституційного супроводу розвитку цифрової грамотності й інформаційної культури для різних цільових груп мешканців, включно з вразливими категоріями населення, висвітлено роль комунікаційної відкритості й е-сервісів у забезпеченні залучення й довіри;

– методичний підхід до оцінки взаємовпливу розвитку інформаційних компетентностей і спроможності громад до інституційної адаптації в умовах динамічних змін, запропоновано модель аналізу синергії освітнього, організаційного та цифрового компонентів, що дозволяє визначати готовність громад до інновацій, ефективність реалізації проєктів цифрової трансформації та роль інформаційної культури у підвищенні якості місцевого управління.

Заявлені у дисертації результати в частині наукової новизни загалом справляють позитивне враження та мають всі ознаки самостійного теоретико-методологічного внеску у розвиток публічного управління й адміністрування, забезпечують перехід від традиційного трактування інформаційної грамотності як індивідуальної характеристики до її інституційно-комунального виміру як ресурсу спроможності територіальної громади в умовах цифровізації та гібридних загроз. При цьому новизна не зводиться до декларації актуальності, а проявляється у побудові концептуальної рамки, уточненні категоріального апарату та пропозиції інструментів управлінського впливу й вимірювання.

4. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Теоретичне значення роботи полягає у розвитку наукових уявлень про інформаційні компетентності як елемент інституційної спроможності територіальних громад і як передумову резильєнтності місцевого врядування. Дисертант розширює методологічне поле науки публічного управління, поєднуючи проблематику цифрової інклюзивності, інформаційної стійкості, відкритості та культури кібербезпеки в єдину логіку управлінського аналізу.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання запропонованих алгоритмів, індикаторів і рекомендацій органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічної влади при формуванні та реалізації програм цифрової освіти, плануванні заходів із подолання цифрової нерівності, удосконаленні комунікації з жителями і розгортанні безпечних електронних сервісів. Запропонований підхід може бути застосований при розробці місцевих стратегій цифрової трансформації, проєктів післявоєнної відбудови та механізмів залучення громадян до ухвалення рішень.

Практична цінність роботи підтверджується довідками про врахування та використання результатів у діяльності ГО ГНО «Фундація публічно-правових ініціатив» та Адвокатського об'єднання «Пантеон», а також можливістю використання матеріалів дисертації у навчальному процесі за дисциплінами, пов'язаними з е-урядуванням, цифровими трансформаціями та комунікаційною політикою.

5. Повнота викладу та апробація результатів дисертації.

Важливо підкреслити, що публікації здобувача не мають суто описового характеру, а репрезентують ключові компоненти дисертаційної роботи: концептуально-теоретичні узагальнення щодо розвитку інформаційних компетентностей у системі публічного управління, методичні підходи до організації управлінського впливу на рівні територіальних громад, а також інструментальні пропозиції щодо оцінювання стану та динаміки відповідних процесів. Таким чином, результати дослідження пройшли необхідний шлях наукової верифікації через їх оприлюднення, фахову дискусію та критичне осмислення у професійному середовищі. Положення, що виносяться на захист,

були апробовані на науково-комунікативних заходах, що має принципове значення для підтвердження їх наукової релевантності та практичної затребуваності. Результати дослідження є належно представленими науковій спільноті, мають ознаки наукової новизни та демонструють послідовність авторської наукової позиції.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу А.Є. Запари, її актуальність, системність та орієнтацію на практичні потреби громад, вважаю за можливе висловити окремі зауваження і побажання, що мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки дослідження:

1. Дисертація переконливо демонструє, що розвиток інформаційних компетентностей є важливим чинником підвищення резильєнтності територіальних громад, зокрема в умовах гібридних впливів і кіберризиків. Водночас для практичної реалізації запропонованих підходів було б корисно більш виразно окреслити управлінську конфігурацію їх впровадження на рівні органів місцевого самоврядування: хто саме має виступати «суб'єктом процесу» (координатор/уповноважена посадова особа/структурний підрозділ), як доцільно розподіляти функції між напрямками освіти, цифрової трансформації та комунікацій, і які мінімальні процедури взаємодії потрібні, аби уникнути розпорошення відповідальності. Така деталізація лише підсилила б управлінську прикладність уже обґрунтованих висновків автора.

2. Запропонований автором у 3 розділі набір індикаторів (зокрема цифрової інклюзивності, кібергігієни, критичного сприйняття інформації) є доречним і концептуально узгодженим із логікою дослідження. Разом із тим, щоб зробити такий інструментарій ще більш придатним до використання громадами, доцільно додати декілька ілюстративних прикладів практичного застосування: як саме громада може проводити первинну оцінку (наприклад, коротке опитування мешканців/працівників, самооцінка підрозділу, аналіз звернень/типових помилок при користуванні е-сервісами) і як інтерпретувати результати для управлінських рішень. Такий логічний перехід від індикаторів до дій підвищив би технологічність запропонованої моделі без надмірного ускладнення методичної частини.

3. Безперечною перевагою дисертації є включення безпекового виміру (протидія дезінформації, культура кібергігієни) в контексті місцевого врядування. У дискусійному аспекті можна було б чіткіше окреслити баланс між інформаційною стійкістю та відкритістю: які принципи мають спрямовувати комунікаційну політику громади, щоб заходи протидії маніпуляціям підтримували довіру й прозорість, а не створювали ризик надмірної регламентації публічного обговорення. Це уточнення посилює б нормативну визначеність рекомендацій, не змінюючи загальної логіки роботи.

4. Позитивно оцінюється акцент автора на необхідності охоплення різних цільових груп, у тому числі вразливих категорій населення, та врахування цифрової безбар'єрності. Водночас додаткового розкриття потребує питання масштабування запропонованих рішень: які мінімально необхідні організаційні та цифрові кроки може реально здійснити мала громада з обмеженим кадровим потенціалом, і які доцільні для середніх/великих громад із розвиненішою інфраструктурою. Введення короткої типології «мінімальний/розширений» набір заходів підсилює б реалістичність упровадження та порівнюваність результатів.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а лише окреслюють перспективні напрями для подальших наукових розвідок.

7. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Запари Антона Євгеновича «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад» є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливе науково-прикладне завдання у галузі публічного управління та адміністрування. Робота характеризується належним рівнем теоретичного узагальнення, методологічною виваженістю та практичною орієнтацією на потреби місцевого самоврядування, зокрема в контексті протидії дезінформаційним впливам, кіберризикам і забезпечення життєстійкості громад.

Дисертаційна робота Запари Антона Євгеновича «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає галузі знань «Публічне управління і адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Запара Антон Євгенович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин і аудиту
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

А.А. МАКУРІН